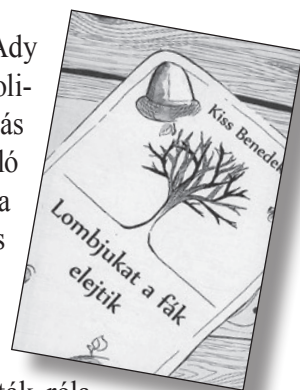

**Az életszeret
költészete** Kiss Benedek:
*Lombjukat a fák elejtik –
új versek*, Széphalom
Könyvműhely, 2015.
*Isten csavargója –
válogatott versek*,
Hitel, 2013.

Kiss Benedek költészete és fogadtatása elérte azt a szintet, amelyen már nem vonható kétségbe sem a teljesítménye, sem a népszerűsége (bár nem biztos, hogy ez a díjakban is kifejeződik). A 2010-ben *Utak keresztje* címmel ellátott gyűjteményes kötete után 2013-ban kiadtak egy gazdag válogatást is a költeményeiből, az *Isten csavargóját*. Azóta egy újabb verseskönyve is napvilágot látott az idén, sorrendben a huszonhatodik, *Lombjukat a fák elejtik* címmel. Az életmű kedvező fogadtatásának jele, hogy az idén megjelent a költő életét és művészetét ismertető s értékelő kismonográfia, Kődöböcz Gábor irodalomtörténész munkája (*Kiss Benedek – Közelképek írókról* sorozat, Magyar Művészeti Akadémia). Ennek egyik fő erénye – az élményt adó esszéirői stílus és a filológiai alaposág mellett – a szakmai alázat. Az eddigi recepció tanulságait is tartalmazó összefoglalóban a pályáiv mint fejlődésvonal rajzolódik ki a költő indulásától napjainkig.

Immár fél évszázad óta alakul az életmű, visszatérő és változó sajátosságaival. Az életkori adottságok módosultak, de a Kiss Benedekre jellemző, alkati vitalizmus alig. Változtak a társadalmi körülmények is, de a költő szilárd hite a nemzeti közösségben már a kezdet kezdetén kialakult, majd állandósult, miközben gondolati mélységében fejlődött. Következétesen ragaszkodott a nemzeti hagyományokhoz és a bennük szinte törvényszerűen meglevő demokratikus és szociális eszmékhez. Ellenáll vagy tüntető közönyt éreztet az egymást váltó, nép- és nemzetellenes politikai formációkkal szemben, legyenek akár a bolsevista diktatúra, akár a haldokló szocializmus kínjában született rablókapitalizmus kulisszái. A Kilencek költőcsoportjának tagjaként a többiekkel együtt vívott irodalompolitikai és társadalmi harcáról már sok szó esett a kritikai életben, százszor elhangzott az is, hogy kik az ő legfontosabb mesterei: a magyar folklór névtelenjei, Petőfi, Ady, József Attila, Nagy László, a korai Juhász Ferenc, Babits és Weöres Sándor, tanítványonként változó mértékben. Nekem

úgy tetszik, Kiss Benedekre Ady magyarságtudata és Babits bukolicus „pannon” tájlírása, a képalkotás módszerében pedig Nagy László hatott legerősebben. Kedélyalkata a vidám dalokat író Petőfihez és a viszonylag korai József Attila hetykeségéhez is hasonló. Mindezeket – úgy lehet, a szükségszerű eltérésekkel – már megírták róla méltatói, a már említett Kődöböcz Gábort megelőzően főként Vasy Géza, Görömbei András, Komoróczy Emőke, Csontos János és még sokan mások; mindamelllett a költő korántsem csupán barátságos fogadtatásban részesült. Lényegesnek tartom azokat az irodalomtörténeti írásokat is, amelyek a Kilencek más egyéniségeivel együtt a nemzeti irodalom egyik szép fejezetének alkotói között láttatják Kiss Benedeket, nevezetesen a „bartóki szintézis” elvének színvonalas követőjeként és a létköltészet egyéni felfogású művelőjének – itt hivatkozhatom Kabdebó Lóránt, Monostori Imre, Cs. Nagy Ibolya, Márkus Béla, Jánosi Zoltán, Papp Endre, Bertha Zoltán és mások összefoglaló, stílus- és eszmetörténeti tanulmányaira, vitacikkeire is. Akik a Kilencek ügyét több-kevesbé magukénak tartották első föllépéseik óta, azok a nemzeti irodalom és a demokratikus eszmék eszmetörténeti szempontjából érezték fontosnak a felszólalást mellettük. Idővel megszorodtak a komplexebb vizsgálódások, amelyek a nemzettársadalmi indítatásoktól a stílustörténeti és az individuum alkati jellemzéséig, lélektani vizsgálatáig is elhatolnak, s nem tartják elhanyagolhatónak az olyan kategóriák bevetését, mint például a természetlira vagy a szerelmi költészet elemzése. Pedig humánus tartalmával különösen fontosnak tartom Kiss Benedek erotikus színezetű szerelmi költészetét. Becsülhetjük Kiss Benedek szerelmi lírájának megkapó őszinteségét: az önmagát „Isten csavargójának” nevező költő a verseiben megvallott kilengéseinek-hűtlenkedéseinek ellenére is fél évszázada folyamatosan szenvedélyes ragaszkodását fejezi ki feleségéhez. Ehhez hasonlóan kitartó ihletést az öregebb költők közül Hárs Lászlónál észlelhettünk. Ám Kiss Benedeknél és párjánál nem művészházaspárról van szó: „úgy könnyebb” – vélhetnénk. Valójában semmi sem könnyű a lírában. Kiss Benedeknél a szinte állandósult, magas hőfokú érzelmi viszony asszonyával az aranylakodalom közelében megrendítő jelenség. A Kiss

Benedek korai teljesítményei óta látható életigenlés (a bergsoni „*élan vital*”) kifejeződése nem mond elent ennek. Mint ahogy ennek eszköze, a kezdetben szürrealisztikus, újabban klasszicizáló stílus egyaránt összefér ezzel az érzéssel.

Kiss Benedek költészetében – Kiss Ferencsel mondva – a „csikófiatalság” és a meglett férfikor küzdelmes évtizedei után még az el-elfelhősödő kedélyű öregkor bölcsességében is megmutatkozik az emberi lét alaptörvényeit szinte zúgolódás nélkül elfogadó létezés mély szeretete. Íme egy jellemző példa kései verseiből: „Úgy jöttem a világra én is, mint más, / hogy vígkedvű legyek, örüljek az életnek. / Ám bennem nincs béke, nincsen nyugvás, / a nyüvek egyre teremnek” (*Éltre halál, halálra élet*). Az *Isten csavargója* című válogatásban a versek téma szerinti csoportosítása is érzékelteti, hogy derűre hajló egyénisége miként húzza meg integritásának legfontosabb köreit a természetben, a szerelemben, a családban, a kétkezi és a szellemi munkában, a mesterek és a barátok szellemi galériájában s a nemzet sorskérdéseiről vele együtt gondolkodó és érző pályatársak közösségében. Az idő fogyásával, érthetően, egyre gyakrabban foglalkoztatja az élet végessége, s az egyén parányisága az egymást követő nemzedékek végeláthatatlan sorában és a határtalan kozmoszban. Verseinek alanya rendszerint a békés szemlélődés alaphelyzetében szólal meg, amikor a természet vagy a nagyváros elcsitul körülötte, s átadhatja magát a meditációnak. Őt olvasva nemcsak a főntebb felsorolt mesterei és lelki rokonai villannak föl tudatomban, hanem az *idillt* bizakodón (*Osztályrészem*) és szomorkásan (*Levéltöredék barátnéhez*) sem nélkülöző Berzsenyi is. E klasszikusunk *Fohászkodás* című remekműve is megfoghatta Kiss Benedeket: külön is érdemes lenne módszeresen foglalkozni az istenes költeményeivel, főként újabb pályaszakaszából. Számára Isten léte nem kérdés: talányosságában is tény, evidencia. Sok verse fohász, imádság, de a panteistákéhoz hasonlóan meghitt, és szinte a profán emberiesítésig bizalmas Istennel, mint József Attila a korai költeményeiben. A *Mindenek megköszönése* éppúgy zsolttáros vers, mint a *Lombjukat a fák elejtik* című kötet legutolsó darabja, a *Fontos levélre várva*: „Istenem, üres a világ, és / én is üres vagyok – / ird teli a lelkem”. S egy további versszakban: „Már csak arra várok, / mit ró lelkembe Felséged”. A népmesék hősei beszélnek így a jó királyhoz, Istenhez vagy Jézushoz.

Magányosnak nem nevezném a költőt, vagy ha néhol ilyennek látszik is, elveszetteknek szinte soha. Még az egyedüllet óráiban is népes és vigasztaló közösség tölti be képzeletét: a család, a történelmi magyarság és az emberiség neves és névtelen egyedeinek sokasága, a boldogulni vágyó s az életet gazdagító elődök, sorstársak, mesterek és utódok láncolata. Íme egy jellegzetes versindítása: „Szeretem az ilyen borulatot / így délután, / amikor hamut hint fejére a világ, / hamuszín fellegek lógnak / hamuszín állványzatok fölött, / s egyszerre halkan megered az eső. / Régi barlangok homályára emlékeztem, / denevér-homályra, / ahol állatbőrökön könyekre dölve / elhevert a régi vadász” (*Látszólag munka nélkül*). Ez már *majdnem* idill, mint Radnóti számos, tragikus árnyékot vető verse. Közösségtudata, társas lény volta vágy formájában is kitetszik: „Zuhogj csak, hó, / hűsen, csodásan, / csikorog fönt a firmamentum, / kocsma fogad be, / asszony, / vagy templom – / mindegy, csak valami befogadjon, / valaki derűt, kedvet adjon” (*Ahogy megállok csikorogva*). A modern társadalom hangyaboly-nyüzgésétől távol tartja magát, de otthonában, baráti körében, könyveiben és meggyőződésében közösségi emberként éli meg emberségét. Giordano Brunóról írt ciklusa és a világon mindenütt otthonos panteizmusa eredményes kitörés a csupán a „magyar glóbuszon” otthonos „pannon költő” – újabban furcsán ironikus – besorolásából. Vertikálisan végtelen távlatú költészete ritkán távolodik el a hazától, de a világírából is ismerünk hasonló mestereket. Borongós, elégiába illő hangulatát sok versében a tavaszvárás, a szüreti vídamság, a szerelem és a gyermekszemekben való gyönyörködés meg a szinte kimeríthetetlen tartalékokat sejtető életkedv és életerő váltja föl. Férfikorában is vállalt „naivitása” az idők végezetéig megnyerő Francis Jammesra, olykor Robert Burnsre hajaz. Kedvenc évszaka a tavasz, de az őszi bút is reményre fordítja. Akár elégiát, akár ódát vagy (mind gyakrabban) gondolati költeményt ír, a dal műfaja áll a kezéhez legjobban – ezért nem prózai soha.

Az egyéniség szembesül a történelmi korszakok szeszélyes módosulásaival, a remények és csalódások megszokott váltakozásaival. Az *Elérhetetlen föld* költői – a Kilencek – öregedő és kettejükkel megfoghatott költőcsoportja tudatosan vállalta azt,

amit az előző nemzedék „bartókiságnak” nevezett a modern hazai líra történetében. Ennek az esztétikai fogalomnak a gyökerei a Bartókkal és Kodállal kortárs, „kalevalás” József Attiláig vezethető vissza. Ez pedig annyit jelent, hogy a sok évszázados népköltészet „tisztá forrásából” merít. Moralista nemzeti hagyománnyal szembesíti disszonáns korunkat, és vágyat kelt a XX. század műveltségtörténeti szakadásait áthidaló, új harmóniára. A Kilencek más tagjaihoz hasonlóan ő is megírta Bartók szellemének tisztelgő verseit, *Az Allegro barbarót* például.

Szembeszökő, hogy az önmagát „ösztlénynek” valló költő az öregkor betegségeinek és veszteségeinek súlya alatt miként válik egyre bölcsébbé, higgadtabbá, miközben megőrizte képességét az örömré,

érzékét a szépre és igényét az erkölcsi jóra. Megkapó, ahogy az idős korában rátörő betegségéből kifelé lábálva szólítja meg az Urat, mintegy szemrehányásképpen: „Nyomorítsz, hogy szeresselek, / vagy szeresselek, bár nyomorítsz? / Ekkora gordiuszi csomóval / hogy élhessen bárki is?” A sokatmondó verscím, kesernyés szójátékával: *Nem vagyok jó Jób*.

Kiss Benedek szeretni való költészete sok fájdalmat és aggodalmat is kifejez – tévedés volna őt nyájaskodó költőnek besorolni. A „pannon derű” mellett a „pannon borút” is jól ismeri, s híven kifejezi. Az őt magát és övéit, nemzetét és az emberiség ártatlan sokaságát ért tragédiákat küzdelmesen éli meg. Nemcsak szeretetre és népszerűsége, hanem elismerő főhajtásra is méltó.

Alföldy Jenő

**„Több,
mint dal:
varázslás”** Sinka István: *És elfelejtették...*
Nap Kiadó, Budapest, 2014.

Vannak könyvek, melyeket a kiadó disztिंगvált ízlésű olvasóknak szán. Amelyek gazdag műveltséget, sokoldalú képzettséget tételnek föl azoktól, akik kézbe veszik őket. A *Sinka István: És elfelejtették...* című könyv – amely a Nap Kiadó *Költők a költőről* sorozatának egyik láncszeme – ilyen munkának tekinthető. A kötetben nagyrészt költők nyilatkoznak költőtársukról, azt írják meg esszében, tanulmányban, amire a köznap ember nem képes, legalábbis az izzás olyan magas fokán nem, mint ők.

Igen előkelő azoknak a költőknek – illetve tudósoknak, művészeknek – a névsora, akik Sinka István súlyos életét, mélykondulásos verseit elemzik: Ágh István, Falusi Márton, Ferencz Győző, Iancu Laura, Lator László, Papp Zoltán, Szabó T. Anna, Szepesi Attila, Tamás Menyhért, Tóth Erzsébet, Tóth Éva. A kötet rendező elve egyébként az, hogy minden eszészíró öt verset választ ki a költő életművéből, és ezekhez kapcsolja saját Sinka-értelmezését.

Túlzás nélkül állítható, hogy Sinka István költeményei valóban bekerülnek a felsorolt írástudók jelrendszeribe: mindegyikük saját képmásához igazítva elemzi, értékeli, gondolja tovább a „fekete bojtár” létezésének ősgyökei; elméletek, fogalmak, képek és toposzok halmozódnak egymásra, ezáltal olyan kilátótorony épül, amelyről nemcsak egy életmű, hanem az egész magyar irodalom panorámája látszik.

A személyes kapcsolat, a baráti szó deleje aranyozza Ágh István vallomását. Indulásakor fizikai valóságában is közel került eszményképéhez: szomszédok voltak, a tanítvány naponta föl járt a mesterhez a Keleti Károly utcában, nem versírást tanult tőle – Sinka utánozhatatlan! –, hanem életet, súlyos, fájdalmas sorsot és küldetéstudatot.

Ágh István mint elemző elsősorban Sinka elégiáival foglalkozik. Még a balladákat is „fekete elégiáknak” nevezi. Elégia a *Lovasok opál mezőkön*, elégiák az *Éna-dalok*, melyeket feleségéhez, Szin Magdolnához írt Sinka.

Falusi Márton briliáns írása a legnagyobb kihívás az olyan olvasónak, aki nem járatos a filozófia (a létértelmezés), az eszmetörténet, illetve a lélektan területén. Alig van az európai és az amerikai kultúrában olyan kulcsfogalom, amelyet ne érintene, amelyet ne kapcsolna össze a Sinka-életművel. Kedvenc gondolkodóinak, művészeinek világmagyarázatát ismerteti, idézi: Szent Ágostonra, Aquinói Szent Tamásra, Schellingre, Huizingára, Heideggerre, Horkheimerre, Adornóra, Rüdiger Safranskira, Joyce-ra, Kafkára, Borgesre, Márquezre, Henri Rousseau-ra, Gauguinre, Picassóra egyaránt hivatkozik. Falusi Márton kérdéshalmazokat állít össze, ezekkel a gondolati, nyelvi halmazokkal bizonytalansági állapotot teremt. Kérdéssé teszi a kultúra, a civilizáció, a felvilágosodás, a polgári gondolkodás mindenhatóságát. Nyom-

